

Kalász István

Tárgyak

Matematika

Ha bejön, fel kell állni, sapkát levenni. Nézni kell előre. Mondja a tanár, hogy telefont kikapcsolni! Füzetbe kell írni, kockás füzetbe egyenletet, egyszerűsíteni kell. Kifejezni. Átvinni. A befogó ismeretlen. És írom: A kádba víz folyik, a dugót kihúzni, a víz gyorsabban folyik, a vonat halad A-ból B-be, ha elveszek két almát, C egyenlő $X+2Y$. Írni kell. Néha kinézek az ablakon. Az ablakkeret derékszög. Átlósan látni az utcát, fut a végtelenbe. Látni a teret is. A padon egy hajléktalan ül. Jön egy másik, jön egy harmadik hajléktalan. Ez latinul: addíció. A férfiak ülnek egymás mellett, beszélgetnek. Jön a negyedik. Ha ötpercenként jön egy hajléktalan, a tér ötvenszer iksz méter, ez ennyi négyzetméter, két hétig tart, és tele lesz a tér... Az addíció elvehet? Nevetés. Idő, tér, növekedés. Írni kell. Nézni kell a táblát okos tekintettel. Befogni és kivetni. A számokat Isten küldte nekünk. Otthon anyám számolja a pénzt az asztalon. Hogy ennyibe kerül a fény, ennyi lett a meleg, ennyibe kerül az, hogy van levendulaszappan a kád mellett. A számok mulandóak lesznek, ha anyám írja azokat; nem jön ki a helyes eredmény. Az anya most háromszor annyi idős, mint a fia. 15 év múlva az apa kétszer annyi lesz, mint a fia. Hány évesek most? Hajnal lett, anyámat ott találom a konyhaasztalnál, le sem feküdtél, kérdezem, ő nem válaszol, néz rám zavaros szemmel.

Földrajz

A tengerben halak, rákok, tigriscápák, a földben olaj, sunyi tektonikus lemezek. A padtársam volt az óceánnál, a chilei tenger-

parton, hegyek vannak ott, mesélte, zene szól. Látott egy férfit, cápa harapta le a lábát, a férfi mégis kiment megint a vízre. Minden hajnalban. És nem félt. Miért mesélted ezt el, kérdeztem. Ő csak nevetett. Az óceán kék. Az ég azért kék, mert... Van túlnépesedés, vannak lakhatatlan vidékek. Van szén, gyémántbánya, fekete bányászok, valutaárfolyam, az alumínium mérreg, a termelőeszközök egy ideje magántulajdonban vannak. Van nehézipar Moszkva mellett. Van az ég, van monszun, passzátszél, aszály sújt, aratás marad el, O. egy afrikai diktátor. Az ember Afrikában nem számít, Európában demokrácia van. Kongó veszélyes ország. Lőnek öt dollárért. És van atomerőmű, az orosz föld mélyében urán, gazdasági hatalom. A hegyek alátra tanítanak, a völgyek nem, mondja a tanár. Az öregnek borszaga van, nem tudni, miért jár dolgozni. A völgyekben összegyűlik a gleccser, otthon, a szekrényben régi térképet találok, ötágú csillaggal. Anyám bizonyítványát is. Két napja hideg szél fúj északról, remeg a konyhaablak, anyám nevet, néz rám, régen újságpapírral ragasztották be, ha hideg volt. Anyám Moszkvában élt, ott tanult, onnan van az újságpapír ötlete, ott látta, anyám ott ismerte meg apámat a metróban. A moszkvai metró, előadást tartottam róla, hatalmas, mély, díszes, apám mérnök. Az újságpapír jó ötlet, mondom, nem kell annyit fűteni. Apám tíz éve ment vissza Oroszországba, most ott él, az Urál hegység veszi őt körül, a Míra Ulicában lakik, szemben van a Supermarket Monetka, apám fiatal nővel él együtt, apám boldog. A természet nem felejt, visszaüt, a folyók kilépnek medrükből, árvíz lesz. A piacgazdaságban az eladók a piacon találják egymásra, a pénz a legfontosabb eszköz. Anyám reggel telefonál abba az orosz városba, azért hívja apámat, mert kérdezi, mikor jön haza, mikor kap anyám pénzt. Itt drága minden. Anyámnak sem fizetnek rendesen, megjött a felszólító levél a gázművektől. Hogy fizessünk. Különben. A gáz az oroszoktól jön. Keleten semmit nem ér az ember, mondja a padoszomszéd. Mohók vagytok, mondja apám a telefonba, és leteszi. Az az orosz város egy tó partján áll. A pénz a legalkalmasabb eszköz a csere lebonyolítására.

Kémia

A boldogság nem bonyolult, mondja a tanárnő, egy vegyülettel bárkit boldoggá lehet tenni. A testben vannak hormonok. Aki nem akar boldog lenni, az tegye fel a kezét. A kémia ismerete világgépformáló, a háztartásban használt tisztítószeres, oldószeres, mérgek, gyógyszerek szerepét, veszélyeit és biztonságos használatát ismerni kell. Ülök hátul, van egy telefonszámom, a nagymamámé, anyám anyjájé, küldök sms-t, hogy kell pénz, kérek, nagymama, baj van... A kettős kötést vettük. Ki akar boldog lenni? Senki? Arra gondolok, öreg vagyok a boldogsághoz. Arra gondolok, hogy mindegy nekem a hidrogén, és bár robbanna fel az iskola. A sápadt, beteg Marie Curie mire ment a díjával Párizsban? Szétégett a keze. Lerohadt testéről a hús. Erről miért nem beszél a tanárnő? Arra gondolok, hogy az égés kémiai folyamat. Arra gondolok, hogy nem akarok ebben az iskolában ülni, mert patkánynak érzem magam, mert azt mondják, a boldogság pusztán kémia, oxitocin, dopamin, ezek a hormonok mind vegyületek. Miért nem lehet ilyen hormontablettát venni? Nagymamám nem hív vissza. A nagymamám nem beszél velünk, a nagymamám haragszik ránk. Nagymamám kiabált anyámmal, hogy élehetetlen, hogy szedje össze magát, jelentse fel azt a gazembert, aki felcsinálta, aki lelépett az oroszokhoz, fizessen már gyerektartást. Nem lehet, hogy megússza. Karácsonykor kiabált így a nagymamám, anyám sírt, mondta, menjünk innen, én utána éjjel visszamentem nagymamám házához, leöntöttem az autóját sósavval, hogy marja szét a lakkot a kocsitetőn; a boldogság egy vegyület, a háztartási sósav jó dolog. Mégis.

A rend

A házirendről egyszer esik szó, az osztályfőnök év elején ledarálja, hogy a tanuló tájékozódhat a személyét illető kérdésekről,

véleményt mondhat, a dicséret adható, az önbíráskodás nem megengedett, tisztelni kell az emberi méltóságot. Tilos az iskolába hozni olyan tárgyakat, amelyek a tanulók érzelmi, értelmi, erkölcsi fejlődésére negatív hatással lehetnek. Tilos olyan kifejezéseket használni, melyek mások emberi méltóságát sértik... A rend értünk van, segít az életben, és mint a fatörzs, úgy áll a rend a lélekben, mondja az igazgatónő az ünnepségen, a rend törzsén lehet felkapaszkodni, hogy jobb emberek legyetek, vigyétek valamire. A rend az erkölcs. A rend az erényhez vezet. Ezen nevetünk. Az egyik tanár is nevetett. Arra gondoltam: és mi vezet el minket a rendhez? Nem messze az iskolától van egy bankfiók, a patakon túl. Három nő dolgozik bent, meg egy biztonsági őr, az öreg bácsi egy hokedlin ül, a rendre ügyel. Az udvaron tanári engedéllyel és felügyelettel tartózkodhatnak a tanulók. Az iskola épületét csak engedéllyel lehet elhagyni. Elvben.

Az idegen nyelv

Vannak furcsa nyelvek, amikről nem tud akárki, csak ketten tudják az osztályból, hogy mi az a latin, ők az orvosgyerekek. Vannak olyan nyelvek, amik viccesek, ezeknek a hangzásán gúnyolódunk. A tanár azt mondja, másoknak a mi nyelvünk hangzik furcsán, a mi nyelvtanunk különös, de ezt senki sem veszi komolyan, nevetünk, utánozzuk a kínait, a szlávot, a németet. Franciául dűnnyögünk. Hadonászunk. A mi nyelvünk a legszebb, a legjobb, akinek ez nem tetszik, menjen vissza oda, ahol az ő nyelve a legszebb. Apám jut eszembe, ahogyan oroszul mondja, hogy ja ljublu tyebja, ahogyan oroszul kér cigarettát a boltban, ahogyan nézi a tévét, amiben nem beszélnek a mi nyelvünkön, és ettől idegennek érzem az apámat. Távolinak. Gyengének. Persze ő onnan jött anyához. Aztán visszament. Abban a patakparti bankfiókban csak magyarul értenek, egy hete bementem, hogy pénzt vegyek ki anyámnak. Két férfi volt bent, két külföldi, bőrdzsekiben, az

ő végig a biztonsági gomb mellett állt, a pénztárosnő idegesen nézett rám, thank you, mondta egyre az egyik férfi, please, pénzt váltottak, dollárt, eurót, mást is, sok-sok pénzt, az öreg őr intett, menjek ki, várj kint, fiam, intett, és én kimentem. Álltam a bank előtt, bámultam az eget, aztán kijött a két külföldi, nevettek, beültek egy kocsiba, elhajtottak. A mi nyelvünk a legszebb, mi hátról csináljuk, mi agglutinálunk, a többi nyelv előlről, mondta a nyelvtanár, és nevetett. Eins, zwei, Polizei.

Etika

Etikára soha nem jön be tanár, mi sem megyünk be a terembe, ha etikaóra van, kint ülünk, cigarettázunk az épület mögött, nézzük a parkolót, a kerítést, a repülőgépeket a magasban. Mi a jó és mi a rossz? Jézus meghal, Jézus feltámad. Hamisság. Ígéret. Türelem. A diáknak vannak jogai, az emberi jog erősödése a fejlődés. Ilyesmit tanulnak máshol, más iskolákban, meséli a padszomszédom, a sok helyről kirúgott orvosgyerek. Meg Luther Márton nem hagyta magát. Fellázadt a szegényekért, kérdezem. Nem, Isten miatt. Hogy nincs, kérdezem. A szomszédom nevet, azért lázadt, hogy ki beszélhet Istennel, ilyesmi volt a baja. Mi a rossz, mi a jó? Talán jobb lenne egy barlangban a falra vetülő árnyéket nézni, az erkölcs az igazak része. A repülők jönnek-mennek az égen, a nagyanyám írt levelet, hogy addig ne keresse anyám, amíg nem tesz önmagáért. Nincs lehetetlen, csak tehetetlen. És ő nem ad több pénzt. Ilyen a világ, kérdezem. Ilyen, mondja a padszomszédom, ez a világ, ezt meg kellene értenie a szegényeknek. Hogy te döntesz.

Apámat nem szerették itt, mondom halkán, külföldi volt, sértegették a hivatalban, azt mondták, hogy ágrólszakadt senkiházi. Hogy menjen innen. Agapé, ez is téma máshol, mondja az orvosgyerek.

Történelem

Vannak királyok, fent a gazdagok, lent a csórók, ez a hűbéri láncolat. Vannak békeszerződések szép nevekkel: vesztfáliai béke, saint-germaini béke, bukaresti béke. Előtte van a háború, földfoglalás, a békeszerződés magában hordozza a háborút. Király is hamisított aranyat. Aztán megint népirtások, fájdalom, leírhatatlan szenvedés. Elnéptelenedett vidék, százezrek menekülnek. Napóleon megerőszkolta az eszméletlen Walewska grófnőt. A határon túl nem ünnep a mi ünnepünk. Vannak évfordulók. Ember embernek farkasa, a történelmet önhitt emberek csinálják. Anyám azt mondja, elment állást keresni, recepciónak jelentkezett egy szállodába, huszonnégy óra szolgálat után negyvennyolc szabad. Ez olyan, mint az őrség, mondom. Ébren lenni. Éjjel, nappal a határon. Másnap anyám elaludt, a kamera felvette, hogy bejött valaki a szállodába, ellopta a recepciós pultról a notebookot. Vannak békék, de nem tartanak sokáig, a lázadásból szabadságharc lesz. Nem minden tankönyvet írnak át. De azt is gondoltam, ha mindig olyat teszek, ami másoknak tetszik, semmire sem viszem. Ez igaz, mondja a padtársam, aztán röhög, hogy ezt nem gondolta volna rólam. Mit? Hogy egy proli ilyet képes gondolni. Ekkor megütöm. Folyik az orrából a vér. Beleverem a fejét a padba. Jön az osztályfőnök, jön az igazgató, állok az irodában, nézem a falat. A falon a címer. Azon meg kereszt.

A házi dolgozat

Társadalomismeret. Kisebbségek helyzete? A nemzeti jelképek, ünnepek? Melyiket választod? – kérdezi a tanár. A másodikat, az egyszerűbb, mondom, abból tartok előadást. Magam sem tudom, ezt honnan veszem. A család a legkisebb egység. A nucleus: apa, anya, gyerek. Nagycsalád: nagymama és nagypapa is. Kutya a konyhában. A család szocializál. Az iskola a második

szocializáló. Én csonka családban élek, apám elment a hazájába. Apám mérnök, vegyi üzemben dolgozik Oroszországban, apám nem bírta itt. Az interneten megtaláltam, megnéztem a házat, amiben most lakik. Látni az ablakot. A házon nemzeti zászló. Apám ablakán sárga függöny. A házból éppen nő lép ki, apámnak ugyanolyan japán telefonja van, mint nekem. Szemben a kétemeletes bérházzal van a bolt, a Supermarket, előtte autók, emberek gyerekekkel. A képen süt a nap. Kutya ül egy kislány mellett. Jobbra tér, középen emlékmű, előtte emberek ünneplő ruhában. Éppen ünnepséget tartottak, amikor a videózó téképautó arra ment. Ültem otthon, néztem a címereket. Vágott mező. A fehérret ezüstnek nevezik. Luthernek volt saját címerrózsája. Arany vagy ezüst nélkül nincsen címer. A padtársam nem jön többé, másik iskolába kerül. Ezt mondja az osztályfőnök.

Nyelv és irodalom

Fékeznek mellettem a kocsival. Kiszállnak. Két férfi. Húszévesek lehetnek. A boltból jövök, sötétedik, kenyeret vettem, megállnak előttem. Miért van olyan nagy arcod? Miért kell verekedni? Miért kell pofázni? Te kis proli. Kapok egyet az arcomba, a kenyér a földre esik. Miért nem bírsz magaddal, hülyegyerek? Miért nem maradsz a helyeden? Szökkent a szár szép magasra, / jött a kombájn, learatta, / learatta, kicsépelte, / a gőzmalom megőrölte, / teherkocsi hazahozta, / anya pedig megsütötte // Mosolyog a nyári dél, / az asztalon friss, fehér / új kenyér. Tessék ezt a verset elemezni. A nyelv kincs. A nyelvünket nem lehet elvenni. Az anyanyelv összeköt. A két férfi áll, mered rám. Na, elég volt? Kinyújtom a nyelvemet, megint kapok egyet. Ez erős ütés, elesem, térdelek, nézem a kenyeret, várok, nevetnek, elmennek. Otthon este írok apámnak, ő visszahív skype-on, mi van az arcoddal, kérdezi. Mondom, leproliztak az iskolában, verekedtem, ma ketten jöttek ellenem, a kenyér a földre esett. És

anya sírt. És küldj pénzt, légy szíves. Nincs anyának állása. Anya gyenge, te is tudod. Anyád soha semmiért nem tett semmit, te meg kerüld a bajt. És majd küldi a pénzt. De most neki sincs. Ott sem egyszerű. Kölcsönt kell visszafizetni. A bankok nem várnak. Az idegen eredetű szavak nagy része igazodik a magyar nyelv hangképzési, szóalkotási szabályaihoz. Ezáltal jövevényszóvá válnak. A szó eleji mássalhangzó-torlódást különféle betoldott magánhangzókkal szüntetjük meg. A szláv: svobodu – a magyar: szabad. A gázszerelők reggel jöttek, öt perc alatt levették az órát, lezárták a gázcsövet. Adtak elismervényt. A népetimológiának nem sok köze van a valósághoz. Anyám sírt. ... fekete / tűzfalak tövén aludtam a szegénység / és gyűlölet álmaival s kifogatott zsebekkel / ordítottam a szegénység dalát az aranyméhű / kazánok felé! Elővettem az elektromos hőszugárzót, anyám mosolygott, dúdolni kezdett.

Testnevelés

Ép testben ép lélek. Bizonyítsd be, hogy jobb vagy náluk. A tornateremben rossz szag van, verejtékszag. Fáradságszag. Émelygek tőle. A medicinlabda üt. Az erőszakos dobálást játéknak nevezik. A tornatanár savós szeme mindent lát, a síp éles, bejárja az agyamat. Többször kikéredzkedem, hogy ne kelljen dobálni, ne kelljen elvenni a labdát, hogy ne kelljen a másik testét fogni, tartani, földre lökni, kitárt karral a másik elé állni. Ne kelljen feltartani azt, akit hirtelen az ellenfél csapattagjának nevezünk. Mondom, hogy fáj a hasam. Hogy kell. Tanár úr, engedjen ki, kérem. A szükség mutatása kevesebb szégyennel jár, mint egy fiúnak tartani a mászókötelet, vagy egy lánynak segíteni fejen állni. Aztán megdobnak egy labdával. Röhögnek, a tanár is röhög, fekszem a padlón, várok. A tanár áll fölöttem, ordít, kurvára elege van a viselkedésemből. Állandóan budira jársz, nyafogsz itt nekem. A többiek röhögnek. Fekszem, várok. Arra gondolok,

hogy otthon hideg van, hogy apám nem jelentkezik, nincs pénz, hogy én lettem a családfő.

Médiaismeret

Az orosz fizikus, Vladimir Zworykin elkészíti az elektronikus ikonoszkópot, az első tévékamerát. Képmegjelenítő csövet is készít, ez a kineszkóp, az első rendszeres, nyilvános televíziós adás... Kis ország is lehet médiahatalom. Nem megyek iskolába. Ülök a kanapén, nézem a tévét. Egy kopasz, kövér, szemüveges férfi azt mondja, járt a háborúban, ő író és haditudósító, most arról ír könyvet, hogy leírhatatlan ott a szenvedés, az igénytelen emberek nem tájékozódnak. Reklám jön: a banktól kölcsönt lehet felvenni, a reklámfilmben a kisfiú új zongorát kap. Amivel fejleszti a tehetségét. Film jön, bankrablók futnak az utcán. Ez olyan ősi, jut eszembe, a futás. A kamrában megtalálom a baseballütőt. Ezt apám vette nekem karácsonyra, de soha nem kaptam meg, az apám visszament. Felöltözöm, indulok, anyám kérdezi, hová megyek azzal a bunkóval. Edison eleinte nem mutatott érdeklődést a film iránt, a filmvetítőben olcsó szórakoztatóeszközt látott, ami az ostoba munkásosztálynak való. A bankfiókban én vagyok az egyetlen ügyfél. Mondom, hogy kölcsönt szeretnék kérni. A nők nevetnek, ez nem így megy. Mondom, hogy a reklámban nem nevetnek azon, aki kölcsönt kér. Mondom, hogy én tájékozodom, nem vagyok ostoba, apám küld pénzt, és visszaadjuk. Szabad felhasználású hitelt akarok. Az öreg ör jön, mi a baj, kisfiam, kérdezi, mit akarsz azzal a bottal? Azt felelem, hogy ő csak az ör, nem vele tárgyalok, és beszéljenek velem tisztességesen, ezért a bot. Pénzt akarok. Az egyik nő azt mondja, rendben, üljek le, várjak, telefonálnia kell, de van diákhitel, nincsen kamat, ül le, egy kicsit várni kell. Ülök, várok, nézem a plakátokat. Prémiumplusz számlacsomag. Ne bízza jövőjét a szerencsére. Várok, ülök, várok, nyílik az ajtó, ketten rohannak be, két férfi,

üvöltenek, az egyiknél pisztoly, ide a pénzt, az őrt a földre lökik, a nők szedik ki a pénzt, az egyik férfi mondja, hogy hozza a kocsit, kiszalad, a másik szedi a pénzt, üvölt, gyorsabban. Az öreg őr fekszik a földön, az orrából vér folyik, a férfi üvölt, hogy ne mozdulj, te szarházi. Médiaismereti tantárgy során betekintünk a médiumok új világába: az interaktivitás, a hálózati kommunikáció alighanem átalakítja a nyilvánosságnak azt a terét, amelyre késő modern nyilvánosságként tekinthetünk. Ne mozdulj, adjátok már a pénzt. A férfi háttal állt nekem. Az öregember feküdt a földön. A nők szedték a pénzt. A másik férfi kint volt. Fogtam a botot, és ütöttem. A férfi elterült. Mint a filmben. Az öreg őr köhögni kezdett, az egyik nő hisztérikusan felnevetett, és ezt kiabálta, istenem.

A vég és a kezdet

Voltam a tévében. A bankigazgató átadott egy nagy csekket. Ezzel lefotóztak. Az újságban az állt, hogy: Kamasz legyőzte a bankarablót. Azt írták, hogy nem féltem. A tornatanár büszke volt rám. Az iskolában megtapsoltak. Otthon van gáz, van fűtés. Anyám vacsorát főzött. A nagymamám kérdezte, mit szeretnék születésnapomra. Lesz barátnóm is. Nem félek magamtól, minden jó lesz. Minden. Egy ideig. Aki nem mer, ne reméljen.